

**10 МАРТА НАШЕМУ ЗЕМЛЯКУ ПИСАТЕЛЮ,
ПРОЗАИКУ
И ПОЭТУ –ЛИРИКУ ИСПОЛНЯЕТСЯ 97 ЛЕТ. НА
СЕГОД –
НЯШНИЙ ДЕНЬ ЕГО КНИГИ НЕ ПЕРЕИЗДАЮТСЯ,
ПОЭТОМУ
ИХ НАЙТИ И ПРОЧИТАТЬ ОЧЕНЬ СЛОЖНО. Я ХОЧУ
, ЧТОБ
ТВОРЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ НАШЕГО ПИСАТЕЛЯ
ЗЕМЛЯКА
БЫЛ ДОСТУПНЫМ КАЖДОМУ. Я ПРЕДЛАГАЮ ВАМ
ДЛЯ
ЧТЕНИЯ РАССКАЗ ЯРУЛЛЫ ВАЛЕЕВА
«СУЛАРДА ДУЛКЫНЛАНЫП...»**

ЯРУЛЛА ВӘЛИЕВ

Ярулла Вәлиев 1921 елның 10 мартында Башкортстанның Нуриман районындагы Бикмырза авылында туа. 1938—1941 елларда аның байтак шигырьләре өлкә газеталарында, әдәби альманахларда басыла. Күп санда юмористик һәм сатирик хикәяләр язды. Аларның бер өлеше 1963 елда чыккан «Үз кеше» китабына кертелгән. 1963 елда «Хәерле иртә, Исмагыйль!», 1965 елда «Көчле кошчык син, сыерчык!», 1967—1968 елларда «Сүнми дә, сүрелми дә» повестьларын язды. Шулай ук ул «Бөркетләр оя ташламый» исемле романын тәмамлады. Ярулла Вәлиев 1942 елдан КПСС члены.

СУЛАРДА ДУЛКЫНЛАНЫП...

Қышкы бөркәнчеген яңа гына салып ташлаган басу, йокысыннан уянган баһадир сыман, қояшның жылы нурларына қуанып иркән сулап ята. Аның күкрәгеннән сы-

зылып ак пар күтәрелә. Тың. Зәңгәр күктә сабан тургае гына үзенең шат жырын суза. Әйтерсең, иғенченең буразнага беренче аяқ басуын котлый.

Күңелле кошчык! Гүя ул кешенең дә гел күңелле булуын тели. Көндезен өзлексез көйли дә көйли ул. Көн бие аның чыр-чыр чыңлавы қолактан китми. Трактор гүлөгәндә генә тынып тора кебек. Ә ялга туктадыңмы, тағын да концерт бирергә тотына.

Басуга беренче «кул салып», хезмәт язын башлап жибергән Таһир, шушы хозур тамашага соклана-соклана, Агыйдел буена китте. Сабан тургае да аннан калмады. Әйтерсең, төнге ялга туктаганчы, сменасын тапшырган дустан үзенең моңы белән озатырга чамалый. Таһир аны ихлас тыңлый. Аңа кушылып үзе дә жырылап жиберә.

Очтын тургай, очтын тургай,
Күкләрдә булдың бугай.
Күкләрдә син белмәдеңме,
Минем иркәм ни уйлый?

Агыйдел Бикназар авылын нәкъ урталай бүлеп ага. Икенче көн инде анда боз китә. Икенче көн инде Агыйдел, қышкы әсирлектән қотылып, ирекке чыгуына қуанған шикелле, ярларына сыеша алмыйча, күпереп-бүртеп ургыла, ыжгыра, Таһирны үчекләгән шикелле шаркылдап көлә.

Таһир өмет белән аръякка қарый. Анда, уң якта — Рәхилә. Дүрт көн була инде Таһирның аны күрмөвенә. Ул, боз қуызгалғанчы диг, тракторын бу якка алып чықты. Шуннан Рәхиләне күрә алмады. Чәчү алды көннәренен ығы-зығысы билгеле бит инде.

Таһир, ике күзен тутырып, уң яктагы қыяны күзәтә. Сокланғыч қыя ул. Читтән қарағанда биек күперне хәтерләтә. Яртылаш диярлек Агыйдел өстенә чыгып тора. Түбәсе, ындыр табагы сыман, тап-тақыр анын. Язын-жәен яшь-жилкәнчәк шушында уенга қыела. Бүгән дә анда жыр яңгырар, биерләр, уйнар-көләрләр.

Рәхиләне дә былтыр беренче мәртәбә шушында очратты Таһир. Шулай, август кичендә бер ят қыз бирегә төште. Күбәләктәй жиңел, орчықтай житез иде ул. Бирелеп, қилкәненп биеде. Бер мәлне, көмне чакырырга белмиң, тукталып қалды да тирә-ягына қаранып алды. Яқырақ торғангадырмы, очып қилеп, Таһирга басты.

— Кем бу? — диг сорады Таһир иптәшләреннән.

— Яна фельдшер, — диделәр.

Шул көннөн тынычлыгын югалтты Таһир. Яна фельдшер көндөз исендә йөрде, төнөн төшкә керде. Бик озак теше «сызлап» йөдөттө. Рәхилә аны игътибар белән карый торган булды. Әмма авыру тешне һич тә таба алмады. Аптырагач:

— Сизнең тешләрегез имәндәй нык бит, — дип баш чайкый иде. «Теш авыруының» йөрәктә икәнән сизми иде шул. Вақыт үтә торды. Алар бер-берсеннән ияләшә төштө. Тик хисләрен һәрберсе үзендә саклый иде.

Язгы гөрләвекләр шаулаган, йөрәкләргә дә яз шауқымы тигән бер көнне Таһирның күзенә «тигәнәк керде». Эштән соң, аулаграк чакка туры китереп, Таһир Рәхиләнән фатирына килде.

— Үләм, күземне ача да алмыйм! — диде ул. Рәхилә «тигәнәк»не озак эзләде. Шуннан Таһирга гажәпләнгән сымарак карап алды.

— Чүп чыкты бугай. Жиңел булып калды, — диде Таһир, кызара биреп. Алар бер-берсенә озак карашып тордылар. «Мин сине сөям», дип әйтергә бөрничә кат омтылып карады Таһир, ләкин авызыннан сүз чыкмады. Аны дөртлөндөргәндәй, Рәхилә көлемсерәп куйды.

— Рәхилә...

— Тагын кай жирең авырта, Таһир? — диде Рәхилә, һамаң елмаеп.

— Яратам мин...

— Ә ул? Ул яратамы соң?

— Белмим. Ул... Үзе... Үзең...

Шуннан бөтен кыюлыгын жыеп, ярып салды:

— Мин бит сине яратам, Рәхилә!

Рәхилә бер сүз дә әйтмәде, өстәлдә яткан хатка күз салып алгандай булды. Таһир Рәхиләгә кемнәндер хат килеп торуйн белә иде. Шикләнсә дә сиздермәскә тырышты. Сорарга да кыймады. Әдәпсезлек булып, дип курыкты. Ниңди хат икән ул?

Таһир күңелендәге шикләрен куарга тырышты.

Менә хәзер Агыйдел, ташкан һәм шашкан Агыйдел аера аларны. Нишли икән анда Рәхилә? Кыяга чыгармы?

Таһирның йөзе кинәт яктырып китте. Кыяда Рәхилә басып тора. Баш очына күтәрәп, күк косынкасын болгый. Таһир фуражкасын чөйдө. Аңа рәхәт иде. Гашыйк күңеленә күп кирәкмәни! Рәхиләнән зәңгәр күзләрен күргән, сары чәчләреннән сыйпап иркәләгән, йомшак кулларын үз учларында тоткан төслә тойды ул үзен.

Тукта, ни булды? Нигә сөрәме коелды Таһирның? Ул Рәхилә янындагы ят егетне күрдө. Йөрәген нидер чемегеп алды.

Ярдәм эзләгәндәй, күккә карады. Анда сабан тургае талпына. Кинәт, кайдандыр, тилгән килеп чыкты да тургай өстенә ташланды. Тургай, ук сыман, жиргә атылды. Ышыкланыр урын эзләде. Таба алмагач, күп уйлап тормый, Таһирның артына килеп посты.

Гажәпләнүненә чиге юк иде Таһирның. Бер генә минутка ул үзенең кичерешләрен онытып торды. Тик бер генә минутка... Шунда ук хәтерләде. Әрнүе тагын да көчәя төштө. Теге егет тә тилгән түгелме? Таһирның бу якта бүленеп калуыннан файдаланып, Рәхиләне тибәргә килмәгәнме? Бәлки, теге хатлар да аннан булгандыр?

Шулай уйлый Таһир. Күңеленә берсеннән-берсе яман шик килә. Тик аларны ничек чишәргә? Ул моңа көчсез иде.

Авылның ике ягында да уенга чыккан яшьләренә күңелле жырлары, шат көлешүләре яңгырап торды. Таһир боларны ишетмәде. Бүленеп калган болан баласыдай, ул як ярдан күзен алмый утырды да утырды. Икенче этәч тә кычкырды инде. Яшьләр таралышты. Кызын озатып йөргәндерме, соңлаган гармунчы тына тальянына кушылып, жырлап үттө.

Агыйделкәй ага ярып,
Ашкынып-алкынланып.
Яннарына барыр идем
Суларда дулкынланып...

Таһирның аңсыз да ярсу йөрәген ярып үттө, ук булып кадалды бу жыр. «Суларда дулкынланып...» Утырган ташыннан сикереп торды. Жыр аңа юл күрсәтә түгелме? Шашкан, ташкан Агыйдел аның мэхәббәтәннән көчлемени? Юк, юк!

Таһир, тиз генә күзенә чалынган беренче көймәне суга тартып төшерде дә, аның өстенә сикерде. Ташкын өереп алды көймәне, йомычка шикелле бөргәли, суккалый башлады. Таһир, юлбарыс житезлеге белән, ишкәкләргә ябышты да, жан ачуы белән ишә башлады.

Таһир көчле, ташкын аннан да көчлерәк. Үч иткәндәй, төнгә каршы жил күтәрелгән. Дулкыннар көймәне капларга, кыю егетне упкын кочагына ташларга тели. Көймәненә борыны бер күтәрелеп, бер төшөп китә. Таһир тешен кысып ишкәккә асылына, көймә инде чумды

дигәндә, аны икенче дулкын өстенә күтәрә. Көчле агым көймәне дулкын уңаена тарта. Таһир аның саен көчләрәк ишә.

Көймәнең читенә хәтле су җитә. Дулкын уңайга китереп бәрдеме — ташкын кочагына чумуыңны көт төр. Таһир, кулыннан ишкәкләрен ычкындырмый гына, итекләрен салып ыргытты. Артына әйләнеп карады. Яр якын. Кыяга да ерак калмаган. Түбәнрәк китсән, чыгарлык түгел...

Таһир сул ишкәген аркылы куеп, уңы белән ишәргә тотынды. Чамасыз көчкә чыдый алмыйча, ишкәк сынып чыкты. Көймә капланып төште. Таһирны ташкын эләкте-реп алды. Салкын су тәнен көйдерде, аяк-кулларын корыштырды. «Болай булса, Рәхиләне күрә дә алмассың,— дип йөзәргә тотынды ул. Өскә калкып чыкты. Янә дулкын астында калды, тагын күтәрелде. Идел үз кочагына тартып алырга күпме генә тырышмасын, Таһир ярга омтылды.

...Кемнеңдер маңгаеннан, битләреннән иркәләвен сизеп Таһир аңына килде. Күзләрен ачты. Яшькә тыгылган Рәхиләне, ә аның янында егет кисәген күрде дә, тагын да күзләрен йомды.

— Дуамалым минем, жан кисәгем!

Бу сүзләре Рәхилә әйтте.

— Кем ул? — дип сорады Таһир, күтәрелеп карамыйча.

— Абыем ул минем, Уфадан килгән,— диде Рәхилә.

Таһирның да күзләренә яшь тулды. Ә күктә ташкын кичеп кушылган ике яшь йөрәкне котлап, сабан тургае үзенең шат җырын сузды...

Башкорт хикәяләре. – Казан;
Татарстан китап нәшрияты,
1970. – 266 - 270 битләр

Игътибарыгызга
рәхмәт!

Спасибо за внимание!